

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Ardu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

La Batalla de Fals

A començaments de 1837 la simpatia que en un principi havia sentit la població de pagès per la causa carlina començava exhaurir-se. La gent estava tipa de la guerra i de la repressió, i també estava tipa de pagar la contribució dues vegades; als recaptadors d'impostos del govern, i als caps de les partides carlines. La situació militar estava estancada. El general Espoz y Mina tenia sota les seves ordres 28.000 soldats regulars i 33.000 milicians armats, mentre que el general carlí Blas Royo disposava d'uns 9.000 voluntaris, escampats per tot el país. No era una guerra en el sentit tradicional; l'exèrcit es mantenia aquarterat a les ciutats, mentre que els carlins, agrupats en partides poc nombroses, portaven a terme una activitat guerrillera. Les partides carlines es feien i es desfeien amb facilitat, donaven un cop de mà i es retiraven a la muntanya. Coneixien el terreny i gaudien del suport de la població rural. Una de les tres divisions dels carlins estava manada per mossèn Benet Tristany, un canonge de la catedral de Girona que havia agafat el trabuc i rondava per la zona del Solsonès i el nord del Bages.

A les vuit del matí del dia 9 de gener de 1837 va entrar per sorpresa a la vila de Súria i va reduir a la guarnició, després de matar-ne un parell o tres. Els soldats eren quin-

tos sense experiència del Regiment de Zamora. Un d'ells però, va poder fugir i va anar a Manresa a avisar. El Tristany va carregar tota la munició i es va emportar els 30 presoners cap a Fals. El dia 11, Ameller, el Governador Militar de Manresa, va fer cridar a les tres de la matinada al Coronel Lorenzo Novella i li va ordenar que marxés amb el seu batalló a veure què passava a Fals, però que no s'arrisqués massa. Com que el coronel no coneixia el terreny, li van proporcionar un parell de guies. El dia 12 a les 10 del matí van començar a sentir-se trets, fent-se el foc més intens a mida que avançava la tarda. Segons les cròniques: «...el primer ataque dado á la facción fue a la bayoneta, y se obligó al enemigo a huir, mas después rehaciendose volvió á embestir con mayor ardor con unos 70 caballos y unos 2.000 infantes capitaneados por Tristany. A favor de una llanura que presenta el terreno llamado el Pla de Fals, la caballería pudo cargar y obrar a sus anchuras, sin que nuestras tropas pudiesen oponerle caballo alguno, por la cruel desgracia de no tener de esta arma. Las municiones llegaron á agotarse del todo á nuestros valientes, y entonces solo su ardor, entusiasmo y valor pudo salvarlos...» Després de sofrir nombroses baixes, el coronel Novella va haver de retirar-se a corre-cuita i amagar-se dins de l'església de Fals.

Els carlins es van animar i l'endemà van baixar fins a Manresa, ocupant el sector del Congost i el Pont Nou. Els

vigies de dalt del campanar de la Seu van donar l'alarma i des de fort de Santa Isabel, ara conegut com la Torre de Santa Caterina, els van disparar trets i algunes granades. Mentrestant el Governador va demanar ajuda i van venir els "nacionales" de Sallent i Santpedor, i de Moià va baixar el 5è Batalló de Voluntaris de Catalunya, comandat pel manresà Mariano Perera, però no van gosar sortir a plantar cara als carlins. El Governador Ameller va acabar l'ordre del dia amb aquestes paraules: «...Yo mismo estoy pronto á acompañaros al combate como otras veces si es menester, y sabré morir a vuestro lado para vengar la sangre derramada de nuestros compañeros de armas. Soy Soldado, y Zamora fue mi Regimiento. Compañeros: Viva la Constitución: Viva la Libertad: Viva la Reyna Constitucional: Mueran los malvados».

Voluntari carlí

A mitja nit va arribar de Berga el Coronel Aspiroz amb quatre companyies de tropes seleccionades i una part de la cavalleria de la 2ª brigada. En fer-se clar, el coronel Aspiroz va dirigir-se a Fals amb el seu exèrcit, els voluntaris, i una peça d'artilleria. Van poder rescatar els que s'havien refugiat a l'església, mentre que els carlins es van dispersar després d'haver patit algunes baixes, la més significativa de les quals va ser la del capità Isidre de la Tria. Benet Tristany va continuar guerrejant les tropes isabelines durant molts anys més, fins el dia que el van capturar a les Viles de Llanera. L'endemà, 17 de maig de 1847, va ser afusellat a Solsona.

Les dades d'aquest fet històric que va passar a Fals han sortit de les planes d'un diari de Manresa, dit "El Lacetano. Periódico de Política, Cultura y Arte", del dia 15, justament el dia que el diari va ser editat per primera vegada. Per part nostra, reconeixem que parlar de la Batalla de Fals és pecar d'exageració, potser seria més just qualificar-la de "batalleta", o simplement d'una topada o incident bèl·lic. Els 2.000 carlins i els 70 cavalls trepitjant el Pla de Fals

semblen una fantasia, producte de la por que deuriem passar els pobres soldats del coronel Novella. En el record col·lectiu, transmès oralment de generació en generació, queden algunes referències escadusseres a la guerra dels carlins, però és impossible establir qualsevol cronologia dels fets. Les històries narrades tant podrien haver passat la jornada que hem relatat, a la primera guerra carlina, com molt més tard, ja que de guerres carlines n'hi va haver quatre en el període comprès entre els anys 1833 i 1876.

El Xaupes ha sentit explicar als seus avis que una vegada els soldats van perseguir uns carlins, que estaven barrant el pas a l'alçada de la Morera, fins a la Mallencosa, on en van matar dos que s'hi havien refugiat. Com a càstig, van encendre la casa. L'endemà, les tropes van trobar la roba d'uns soldats morts, en remull a la bassa de cal Collbaix, i que per això també van incendiar la casa. Aquest darrer punt s'ha pogut comprovar, ja que efectivament la casa de Collbaix va estar uns anys cremada i deshabitada. També explica el Xaupes que van matar un gran nombre d'homes a prop de la Roca dels Llamps, i que els seus cadàvers van ser cremats en una pila i enterrats en un camp. L'indret, conegut com "la Vinya de les Fosses", va quedar maleït i ningú hi volia transitar de nits. També el Lluís Ballonga ha sentit a dir que els soldats havien cremat la porta de casa seva. Per sort van arribar-hi a temps, i a cops de cassó van poder apagar les flames amb l'aigua de la bassa. L'antiga porta de cal Lluís encara tenia les marques del foc. Igualment el mas Massana va patir un incendi en algun dels episodis de la guerra, potser per donar suport als rebels. La gent de la casa no va prendre mal, perquè havien fugit a casa d'uns parents. Finalment, transcrivim un fragment del dietari de Josep Galí, on ell explica la seva versió -amb la seva peculiar ortografia- de la carlinada «...lo any 45 va aber una altra guerra sivil, no ba se tan mala com las otras perque tots tenian esperienciass de las otras guerras, los deyan los matinés. Lo any 48 tambe baren tornar a sorti los dits matinés, pero los paisans se baren traure la careta de la cara y els baren dí, o marxá a Fransa o morí. Baren fé un poc el tonto perque tenian algunas llocas mol finas, pero el govern y la mayoría dels paisans es ban abení y baren posar a tocar a somaten diariament del matí al bespra, que semblaba que el mon habia de finí. Paisans y tropas units y lo día 31 de desembre del any 50 se ba acabá a la nostra soleya de mes amunt del ort, y la meba esposa Pepa Galí y Cortés rentaba berdura y uns tals Tristánys que baren sorti a todas las guerras que sito, baren pasá a prop de ella y se ban escapá, y a marxas doplas baren aná a Fransa, y la dita Pepa ba sé demanada a presensia del jeneral per declará aquells 4 homas que abían pasat a prop de ella si eran los dits Tristánys y ella repongé no los abía coneguts, y nos baren registrá la casa de dal a bax, ab molta por de morí, que explicat per menut sería llarc de explicar y dono fi».